

Het Verband tussen Pesten, Gepest Worden, Sociale Angst en Algemene Identiteit bij
Jongens en Meisjes in de Adolescentie

Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen

17 juni 2013

Tesse Bruns (3715302)

Sanne van Diepen (3658376)

Wieneke Elbertsen (4042352)

Anne Souwman (3688461)

Abstract

Bullying and peer victimization are worldwide known problems and have negative consequences. The goal of this study is to find out more about how bullying and peer victimization are related to social anxiety and general identity in young adolescent boys and girls. 560 students of 21 Dutch high schools, aged 12-16, completed several questionnaires. All students attended HAVO, VWO or HAVO/VWO education. Results show that the four constructs are almost all related to each other. There has only not been found a relationship between social anxiety and bullying. Further, two reciprocal relations are found, namely between general identity and peer victimization and between bullying and peer victimization. The last one is only found for boys, just as the relationship between general identity and bullying. Finally, one mediator is found: general identity mediates the relationship between peer victimization and social anxiety.

Samenvatting

Pesten en gepest worden zijn wereldwijd veelvoorkomende problemen en kunnen negatieve gevolgen hebben. Het doel van dit onderzoek is meer te weten te komen over hoe pesten en gepest worden zich verhouden tot sociale angst en algemene identiteit bij adolescentie jongens en meisjes. In totaal hebben 560 middelbare scholieren van 21 verschillende scholen tussen de 12-16 jaar een samengestelde vragenlijst ingevuld. Alle respondenten volgen HAVO, VWO, HAVO/VWO of Gymnasium onderwijs. De vier constructen blijken bijna allemaal met elkaar in verband te staan, er blijkt alleen geen direct verband tussen sociale angst en pesten te bestaan. Bij algemene identiteit en gepest worden is sprake van een wederzijds verband, net als bij pesten en gepest worden. Dit laatste verband is alleen geldig voor jongens, net als het effect van algemene identiteit op pesten. Ten slotte is er één mediatieverband gevonden: het verband tussen gepest worden en sociale angst wordt gemedieerd door algemene identiteit.

Het Verband tussen Pesten, Gepest Worden, Sociale Angst en Algemene Identiteit bij Jongens en Meisjes in de Adolescentie

De adolescentie is de periode waarin het vormen van een persoonlijke identiteit centraal staat (Meeus, 2011). Deze identiteitsvorming vindt plaats in een omgeving waar ouders steeds minder en leeftijdsgenoten steeds meer deel van uitmaken (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck, & Duckett, 1996). Dit groeiende belang van de peer groep maakt de adolescentie tot een periode waarin er een verhoogde kans bestaat om gepest te worden (Prinstein & Cillessen, 2003). Pesten en gepest worden zijn wereldwijd voorkomende problemen en kunnen negatieve consequenties hebben voor adolescenten. Gepest worden kan leiden tot internaliserende problemen, bijvoorbeeld sociale angst (Flanagan, Stephen, & Bierman, 2008; Siegel, La Greca, & Harrison, 2009). Het huidige onderzoek heeft als doel om meer inzicht te krijgen in de verbanden tussen pesten, gepest worden, identiteit en sociale angst bij adolescenten. Daarbij wordt gekeken naar verschillen tussen jongens en meisjes.

Identiteit

Identiteit heeft betrekking op het idee dat iemand van zichzelf heeft als unieke persoon die zich manifesteert op verschillende terreinen. Een centraal kenmerk van identiteit is temporeel-spatieel continuïteit. Dit is het gevoel dat de identiteit hetzelfde blijft over tijd en in verschillende contexten. Het gaat hierbij niet alleen om hoe een adolescent naar zichzelf als persoon kijkt, maar ook om de rol die iemand heeft in de sociale omgeving en de samenleving in het geheel (Van Hoof, 1999; Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Er wordt gesproken van een positieve identiteit wanneer iemand tevreden is met zichzelf als persoon in de samenleving.

Er is niet veel recent onderzoek bekend over de verschillen in identiteit tussen jongens en meisjes. Uit minder recent onderzoek naar het identiteitsstatus paradigma van Marcia (1966) blijkt dat er geen verschil is tussen jongens en meisjes in identiteit (Bilsker, Schiedel, & Marcia, 1988). Het is echter nog niet bekend of er sekseverschillen zijn in identiteit zoals gedefinieerd door Van Hoof (1999).

Sociale angst

Sociale angst is een duidelijke en aanhoudende angst voor één of meer situaties waarin men sociaal moet functioneren of iets moet presteren en waarbij men blootgesteld wordt aan onbekenden of een mogelijke kritische beoordeling door anderen (American Psychiatric Association [APA], 2000; Dally et al., 2005; Kupper & Denollet, 2012; Mancini, Ameringen, Bennett, Patterson, & Watson, 2005).

In de adolescentiefase is naast een stijging van algemene angstsymptomen, ook een stijging te zien in sociale angst (Oort, Ormel, & Verhulst, 2012). Uit onderzoek naar sekseverschillen in sociale angst blijkt dat sociale angst na het 13^e jaar meer voorkomt bij meisjes dan bij jongens (Essau, Conradt, & Petermann, 1999; Roy, Kristensen, Groholt, & Clench-Aas, 2009).

Pesten

Pesten komt op bijna elke school voor en kan ernstige negatieve gevolgen hebben (Kim, Leventhal, Koh, Hubbard, & Boyce, 2006; Nansel et al., 2001). Pesten wordt in dit onderzoek gedefinieerd als opzettelijk en herhaaldelijk agressief gedrag waarbij één of meer personen proberen een andere persoon schade toe te brengen en waarbij de macht ongelijk verdeeld is (Olweus, 2000; Veenstra et al., 2005). Pestgedrag kan fysiek, verbaal of relationeel geuit worden. Fysiek pesten uit zich bijvoorbeeld in slaan of schoppen. Verbaal pesten heeft betrekking op bijvoorbeeld iemand uitlokken, bedreigen of uitschelden. Relationeel pesten gaat over gedragingen als iemand sociaal uitsluiten of roddels over iemand verspreiden (Card & Hodges, 2008; Kim et al., 2006). Ongeveer 5-7% van de jongeren laat pestgedrag zien (Rech, Halpern, Tedesco, & Santos, 2013; Undheim & Sund, 2010). Uit onderzoek blijkt dat jongens veel vaker pesten dan meisjes, wel meer dan twee keer zoveel (Nansel et al., 2001; Rech et al., 2013)

Gepest worden

Gepest worden wil zeggen dat iemand herhaaldelijk en voor langere periode blootgesteld wordt aan agressief gedrag van anderen, wat kan leiden tot stressvolle en gevaarlijke situaties (Silverman, La Greca, & Wassterin, 1995). Uit onderzoek blijkt dat ongeveer 10% van de adolescenten gepest wordt (Juvonen, Graham, & Schuster, 2003; Scholte, Engels, Kemp, & Haselager, 2004).

Uit onderzoek komt naar voren dat jongens vaker gepest worden dan meisjes (Coleman & Byrd, 2003; Juvonen et al., 2003; Verkuyten & Thijs, 2001). Echter wordt in de onderzoeken van Prinstein, Boergers & Vernberg (2001) en Scholte en collega's (2004) geen sekseverschil in gepest worden gevonden. Hier is dus geen eenduidigheid over.

Pesten en gepest worden

In verschillende onderzoeken is pestgedrag opgedeeld in drie groepen, pesters, slachtoffers en de gecombineerde groep slachtoffers/pesters (Juvonen et al., 2003; Solberg, Olweus, & Endresen, 2007). Pesten en gepest worden hangen nauw met elkaar samen (Pouwelse, Bolman, & Lodewijkx, 2011; Scholte et al., 2004). Er is een relatief grote slachtoffer/pestgroep naast alleen de pestgroep en de slachtoffergroep. 7% van de

adolescenten behoort tot de pestgroep, 9% tot de slachtoffers en 6% tot de slachtoffer/pestgroep (Juvonen et al., 2003). Er is een significant sekseverschil binnen de drie groepen, jongens zijn meer vertegenwoordigd in zowel de pestgroep als de slachtoffer/pestgroep (Pouwelse et al., 2011; Scholte et al., 2004).

Identiteit en pesten

Uit onderzoek blijkt dat er een negatief verband is tussen identiteit en pesten. De richting van dit verband is echter niet duidelijk. Het verband is getoetst in een model met meerdere variabelen en daaruit blijkt dat er geen direct verband is tussen pesten en identiteit, maar dat pesten van invloed is op gepest worden en dit is weer van invloed op de persoonlijke identiteit (Van Hoof, Raaijmakers, Van Beek, Hale, & Aleva, 2008). Verder is er echter maar weinig bekend over het verband tussen identiteit en pesten. Wel is er enig onderzoek gedaan naar de relatie tussen pesten en concepten die verwant zijn aan identiteit. Het concept dat wellicht het dichtst bij identiteit ligt, is zelfwaardering. Zelfwaardering is de mate waarin iemand tevreden is met zichzelf als persoon. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat adolescenten die pesten een hogere zelfwaardering hebben dan adolescenten die niet pesten (Jankauskiene, Kardelis, Sukys, & Kardiene, 2008; Seals & Young, 2003). Mogelijk heeft dit te maken met de gedachte van pesters dat door te pesten dominantie bereikt kan worden. Met dominantie wordt gedacht populariteit te bereiken, iets wat mogelijk belangrijk is voor de zelfwaarde van pesters (Olthof, Goossens, Vernande, Aleva, & Van der Meulen, 2011). Uit ander onderzoek blijkt echter dat adolescenten die pesten een lagere zelfwaardering hebben dan adolescenten die niet pesten. Hoe vaker iemand een ander pest, hoe lager de zelfwaardering (O'Moore & Kirkham, 2001). Er is dus geen eenduidigheid over of het verband positief of negatief is.

Identiteit en gepest worden

Gepest worden kan nare gevolgen hebben voor het slachtoffer. Het kan bijvoorbeeld leiden tot depressie (Hodges & Perry, 1999). Dit is geen volledig direct verband, maar wordt deels gemedieerd door identiteit (Van Hoof et al., 2008). Er is niet veel bekend over het verband tussen gepest worden en identiteit, maar het kan zijn dat adolescenten die gepest worden moeite hebben om een persoonlijk relevante schoolidentiteit te uiten. Dit kan de integratie met andere domein-specifieke identiteiten in gevaar brengen (Van Hoof et al., 2008).

Verder is er echter nog maar weinig onderzoek bekend over de relatie tussen gepest worden en de identiteit van adolescenten. Net als bij het verband tussen identiteit en pesten is er ook hier wel onderzoek gedaan naar de relatie tussen gepest worden en zelfwaardering, een concept dat zoals eerder gezegd dicht bij identiteit ligt. In een

onderzoek naar de relatie tussen gepest worden en de zelfwaardering van meisjes komt naar voren dat meisjes die gepest worden een lagere zelfwaardering hebben (Neary & Joseph, 1994). Ook uit verschillende andere onderzoeken, waarin zowel jongens als meisjes zijn betrokken, blijkt dat kinderen die gepest worden een lagere zelfwaardering hebben (Graham & Bellmore, 2007; Hawker & Boulton, 2000; Scholte et al., 2004). Verder blijkt dat het verband sterker is voor meisjes dan voor jongens (Grills & Ollendick, 2002).

Hoewel een lagere zelfwaardering tot nu toe is beschreven als een gevolg van gepest worden, kan het verband ook andersom zijn. Uit een onderzoek onder Turkse kinderen in Nederland blijkt dat kinderen met een hogere zelfwaardering minder kans hebben om gepest te worden (Verkuyten & Thijs, 2001). Kortom, het verband tussen gepest worden en identiteit lijkt wederkerig.

Identiteit en sociale angst

Ook voor het verband tussen identiteit en sociale angst geldt dat hier nog maar weinig over bekend is, in ieder geval wanneer identiteit de definitie heeft die in dit onderzoek wordt gebruikt. Daarom wordt ook hier gekeken naar zelfwaardering. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat er een negatief verband is tussen zelfwaardering en sociale angst. Adolescenten met een lagere zelfwaardering hebben meer symptomen van sociale angst dan adolescenten met een hogere zelfwaardering (De Jong, Sportel, De Hullu, & Nauta, 2012; Isomaa, Väänänen, Fröjd, Kaltiala-Heino, & Marttunen, 2012). Het verband geldt voor zowel jongens als meisjes (Isomaa et al., 2012), maar wel is bekend dat meisjes meer sociale angst hebben dan jongens en over het algemeen ook een lagere zelfwaardering (De Jong et al., 2012).

Sociale angst en pesten

Pesten en gepest worden hangen nauw met elkaar samen, zo is eerder al benoemd dat adolescenten die pesten vaak zelf gepest worden en andersom. Ook blijkt dit wederzijdse verband sterker te zijn voor jongens dan voor meisjes. Uit onderzoek blijkt dat personen die zowel pesten als gepest worden, meer angst ervaren dan personen die enkel gepest worden (Georgiou & Stavrinides, 2008; Kaltiala-Heino, Rimpela, & Rantanen, 2000). Daarnaast blijkt dat personen met sociale problemen naast meer risico op gepest worden, ook meer risico lopen op het pesten van anderen. Mogelijk neigen adolescenten die sociale angst ervaren naar het pesten van anderen (Craig & Pepler, 2003). Er is ons geen onderzoek bekend waarin het verband tussen sociale angst en pesten onderzocht is. De vraag is dan ook in hoeverre het ervaren van sociale angst een rol speelt in het pesten van anderen en of sekse dit verband beïnvloedt.

Sociale angst en gepest worden

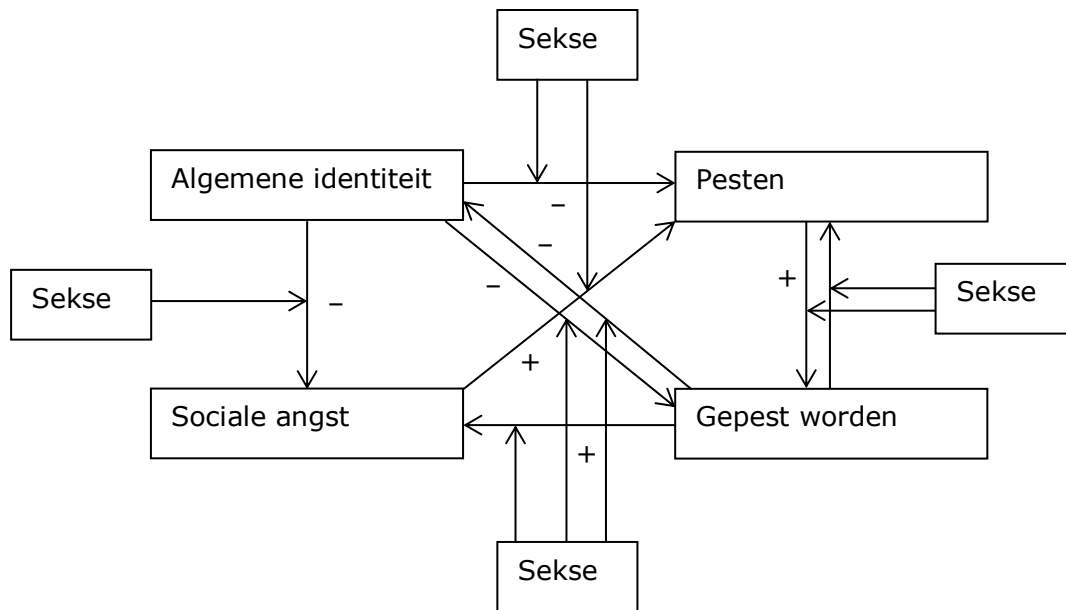
Verschillende recente studies hebben verbanden gevonden tussen gepest worden en internaliserende problemen, zoals angst en depressie (Flanagan et al., 2008; Siegel et al., 2009). In onderzoek naar het effect van gepest worden op internaliserende problematiek wordt in tegenstelling tot angst, vooral een effect voor depressie gevonden (Hawker & Boulton, 2000). Resultaten uit ander onderzoek geven echter een verband tussen gepest worden en sociale angst weer (La Greca & Harrison, 2005; Siegel et al., 2009). Flanagan en collega's (2008) associëren gepest worden met een verminderd niveau van sociaal functioneren en daardoor hogere sociale angstscores bij adolescenten. Uit onderzoek van Storch en Ledley (2005) naar psychiatrische patiënten met angststoornissen blijkt dat patiënten met een sociale angststoornis meer slachtofferschap rapporteren in hun jeugd dan elke andere angststoornis. Uit verschillend onderzoek kan dus gesteld worden dat gepest worden geassocieerd wordt met sociale angst.

Eerder werd al vermeld dat meisjes meer sociale angst hebben dan jongens (Essau et al., 1999; Roy et al., 2009), ook uit het onderzoek van La Greca & Harrison (2005) blijkt dat meisjes hogere sociale angstscores rapporteren ten gevolge van gepest worden. Andere onderzoeken vinden echter geen sekseverschillen in de samenhang tussen gepest worden en sociale angst (Siegel et al., 2009; Storch & Ledley, 2005).

Het huidige onderzoek

Het huidige onderzoek is erop gericht meer inzicht te krijgen in de relaties tussen pesten, gepest worden, sociale angst en algemene identiteit. Daarbij wordt onderzocht of sekse een modererende rol speelt in deze verbanden. Op basis van literatuur wordt een aantal relaties tussen de genoemde variabelen verwacht. Deze komen samen in een model, welke is weergegeven in figuur 1.

Op basis van het model kunnen specifieke hypothesen opgesteld worden. Ten eerste wordt er een negatief effect van algemene identiteit op pesten verwacht, waarbij sekse dit verband modereert. Verwacht wordt dat het verband sterker is voor jongens dan voor meisjes. Daarnaast wordt verwacht dat er een wederzijdse, negatieve relatie bestaat tussen algemene identiteit en gepest worden en dat deze relatie wordt gemodereerd door sekse. Verwacht wordt dat het verband sterker is voor meisjes dan voor jongens. Verder wordt verwacht dat er een negatief effect is van algemene identiteit op sociale angst en dat dit wordt gemodereerd door sekse. Verwacht wordt dat het verband sterker is voor meisjes dan voor jongens.

Figuur 1. Verwachte relaties tussen algemene identiteit, sociale angst, pesten en gepest worden.

Ten vierde wordt verwacht dat gepest worden een positief effect heeft op sociale angst en dat sekse een moderator is in dit verband. Het effect wordt sterker verwacht voor meisjes dan voor jongens. Verder wordt verwacht dat er een wederzijdse positieve relatie is tussen pesten en gepest worden en dat sekse dit verband modereert. Het verband wordt sterker verwacht voor jongens dan voor meisjes. Ten zesde wordt verwacht dat sociale angst een positief effect heeft op pesten en dat ook dit wordt gemodereerd door sekse.

Op basis van figuur 1 wordt er ook een aantal mediatieverbanden verwacht. Ten eerste wordt verwacht dat het verband tussen algemene identiteit en pesten deels wordt gemedieerd door sociale angst. Daarnaast wordt verwacht dat het verband tussen gepest worden en sociale angst deels wordt gemedieerd door algemene identiteit. Ook wordt verwacht dat het verband tussen algemene identiteit en sociale angst deels wordt gemedieerd door gepest worden. Ten slotte wordt verwacht dat algemene identiteit een mediator is in het verband tussen gepest worden en pesten.

Methode

De 560 in dit onderzoek participerende adolescenten zijn afkomstig van 21 middelbare scholen in Nederland. Alleen de adolescenten die de vragenlijsten volledig hebben ingevuld zijn meegenomen in het onderzoek. De steekproef is samengesteld uit 263 (47%) jongens en 297 (53%) meisjes. De leeftijd van de adolescenten varieert tussen 12 en 16 jaar. De deelnemende adolescenten volgen eerste of tweede jaar HAVO (10.5%), VWO (22.3%), HAVO/VWO (59.5%) of Gymnasium onderwijs (7.7%).

Procedure dataverzameling

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van één meetronde waarbij de adolescenten verschillende vragenlijsten invulden. De deelnemende adolescenten vulden de vragenlijsten binnen 25-40 minuten in gedurende een lesuur op school. Voorafgaand aan het onderzoek kregen de ouders van de adolescenten schriftelijke informatie, waarbij ouders bij de docent aan konden geven of hun kind mee mocht doen in het onderzoek. De adolescenten mochten daarnaast zelf kiezen of zij de vragenlijsten wilden invullen. Direct voor de afname werd een mondelinge toelichting gegeven op de vragenlijsten en tijdens het invullen van de vragenlijsten was er ook nog ruimte voor individuele vragen. Aan het einde van het lesuur werden de vragenlijsten ingenomen door de onderzoeksassistent.

Instrumenten

Pesten en gepest worden

In dit onderzoek is de Olweus Bully/Victim Questionnaire [OBVQ] gebruikt voor het meten van pesten. De OBVQ meet in welke mate een adolescent 'pestgedrag' vertoont. De 'pestschaal' bevat 10 items, waarvan 8 items zijn overgenomen uit de OBVQ (voorbeelditem: 'Ik bedreig wel eens kinderen of dwing ze om dingen te doen die ze niet willen'). De andere twee vragen zijn zelf geconstrueerd. Hier is voor gekozen omdat sommige vragen uit de vragenlijst van Olweus een dubbele vraag bevatten. De bijgevoegde vragen zijn: 'ik beschadig weleens opzettelijk bezittingen van andere kinderen' en 'ik ben wel eens betrokken bij het pesten van andere kinderen'. De adolescenten geven op een 5-punt schaal, van 'helemaal niet waar' tot 'helemaal waar' aan in welke mate zij de omschrijving passend vinden in hun situatie. Er is ons geen onderzoek bekend waarin de Cronbachs alfa van de OBVQ wordt genoemd, maar uit het onderzoek van KyriaKides, Kaloyirou en Lindsay (2006) komt naar voren dat de betrouwbaarheid van de OBVQ bevredigend is. In dit onderzoek wordt de betrouwbaarheid van de afzonderlijke vragenlijsten door middel van een betrouwbaarheidsanalyse gemeten.

Voor het meten van gepest worden is gebruik gemaakt van een zelf geconstrueerde vragenlijst van 10 items. De adolescenten geven ook bij deze omschrijving aan in hoeverre zij in hun dagelijkse situatie te maken hebben met gepest worden (voorbeelditem: 'Ik word vaak geschopt en geslagen door andere kinderen'). De antwoorden worden gescoord op een 5-punt schaal, van 'helemaal niet waar' tot 'helemaal waar'. Er is nog niks bekend over de interne consistentie, betrouwbaarheid of validiteit van deze vragenlijst.

Identiteit

Voor het meten van identiteit wordt de Spatial Continuity of Identity Questionnaire [SCIQ] gebruikt. Deze vragenlijst bevat 4 maal 20 items waarmee de persoonlijke identiteit wordt gemeten, zowel algemeen als domeingebonden. Drie domeinen zullen hierbij gemeten worden (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). De adolescenten worden eerst gevraagd naar hun algemene identiteit aan de hand van 20 persoonsbeschrijvende adjectieven (voorbeelditem: 'Ik ben aardig'). De adolescenten geven op een 7-punt schaal, 'zo ben ik helemaal niet' tot 'zo ben ik helemaal wel', in hoeverre zij de beschrijving bij zichzelf vinden passen. Aan de hand van dezelfde adjectieven wordt de domeingebonden identiteit gemeten voor drie specifieke domeinen (voorbeeld: op school, thuis bij mijn ouders), door drie dezelfde vragenlijsten over identiteit in te vullen. Adolescenten geven op een 7-punt schaal aan, van 'zo ben ik daar helemaal niet' tot 'zo ben ik daar helemaal', in hoeverre de vraag in die specifieke situatie op hen van toepassing is. Uit onderzoek blijkt dat de betrouwbaarheid van de SCIQ goed is (Van Hoof, 1997).

Sociale angst

De Screen for Child Anxiety-Related Emotional Disorders [SCARED] is een zelfrapportagevragenlijst, waarbij door middel van 38 items de symptomen van vijf verschillende angststoornissen bij adolescenten worden gemeten: gegeneraliseerde angststoornis, paniekstoornis, schoolangst, separatieangst en sociale fobie. Adolescenten beoordelen hun angst op een 3-punt schaal (bijna nooit, soms, vaak). In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar de subschaal sociale fobie (voorbeelditem: 'Ik vind het moeilijk om met mensen te praten die ik niet ken'). De Cronbach's Alfa van de subschaal sociale fobie is 0.85-0.88, de betrouwbaarheid is dus goed (Hale et al., 2009).

Kwaliteit van de instrumenten

In dit onderzoek zijn zowel bestaande als zelf geconstrueerde vragenlijsten gebruikt. Om inzicht te krijgen in de kwaliteit en onderliggende structuur van deze vragenlijsten, wordt gebruik gemaakt van de factoranalyse. Aan de hand van een factoranalyse kan bepaald worden hoeveel procent van de variantie in de antwoorden op de schaalitems verklaard wordt door een onderliggende factor, het latente construct. Daarnaast zullen de factorladingen achterhaald worden, dit zijn de coëfficiënten van de correlatie van het latente construct met de items van de schaal. Samen geven deze gegevens een goede indruk van de homogeniteit van de schaal. Bovendien wordt de Cronbach's Alfa berekend, die iets zegt over de betrouwbaarheid. Bij een onderzoek als dit is een Cronbach's Alfa gelijk aan of groter dan .60 voldoende. Er worden factoranalyses en betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd voor de constructen "sociale

angst", "gepest worden" en "pesten". Van "algemene identiteit" kan alleen de betrouwbaarheid worden onderzocht. In Tabel 1 zijn de resultaten van deze analyses gepresenteerd. Naar aanleiding van deze resultaten kan geconcludeerd worden dat de geconstrueerde vragenlijsten voldoende betrouwbaar zijn.

Tabel 1

Psychometrische kenmerken van de instrumenten.

Construct	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	% Verklaarde Variantie	Range factor- ladingen	Cronbach's alfa
Sociale angst	560	1.75	0.53	61.72%	.73 - .82	.79
Gepest worden	560	1.34	0.49	50.38%	.53 - .78	.88
Pesten	560	1.26	0.40	44.13%	.53 - .79	.83
Algemene identiteit	560	5.30	0.62	--	--	.73

Resultaten

Voor het toetsen van wederzijdse en enkelzijdige verbanden wordt gebruik gemaakt van lineaire regressieanalyses, omdat gericht gekeken wordt naar een specifieke samenhang tussen onafhankelijke en afhankelijke variabelen. Voor het toetsen van mediatie- en moderatieverbanden wordt ook gebruik gemaakt van regressieanalyses. Bij mediatieverbanden wordt eerst getoetst of er een verband bestaat tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabele. Daarna wordt getoetst of ook de onafhankelijke en mediatievariabele samenhangen. Als laatst worden de onafhankelijke en mediatievariabele samen in één model getoetst. Wanneer de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van de onafhankelijke variabele na toevoeging van de mediatievariabele kleiner wordt en dit verschil significant is, dan is er sprake van mediatie.

Bij het toetsen van moderatie voor verschillende groepen, in dit geval jongens en meisjes, worden aparte regressieanalyses uitgevoerd en vergeleken. Valt de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van de ene groep buiten het betrouwbaarheidsinterval van de andere groep, dan is er sprake van moderatie. Voordat het model wordt getoetst, worden eerst de beschrijvende statistieken voor jongens en meisjes gegeven (tabel 2) en vervolgens de correlaties tussen de constructen bij de totale steekproef (tabel 3).

Tabel 2

Beschrijvende Statistieken voor Jongens en Meisjes.

	<i>n</i>		<i>M</i>		<i>SD</i>	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
Gepest worden	263	297	5.38	5.23	.59	.64
Algemene identiteit	263	297	1.68	1.82	.51	.53
Sociale angst	263	297	1.37	1.16	.48	.27
Pesten	263	297	1.36	1.33	.52	.47

Tabel 3

Correlaties tussen Variabelen (N=560).

	Gepest worden	Algemene identiteit	Sociale angst	Pesten
Gepest worden	-			
Algemene identiteit	-.363*	-		
Sociale angst	.211*	-.356*	-	
Pesten	.177*	-.113*	-.065	-

* $p < .001$

Moderatieverbanden

Algemene identiteit en sociale angst met sekse als moderator

Er wordt een negatief verband tussen algemene identiteit en sociale angst verwacht met sekse als moderator. Een regressieanalyse bevestigt dat er een negatief effect is van algemene identiteit op sociale angst ($B = -0.303$, BI van $B = -0.368$ - -0.237 , $\beta = -.356$, $p < .001$). Het model laat zien dat 12.7% van de variantie in sociale angst verklaard wordt door algemene identiteit. Dit is een middelmatig effect. Bij alleen de jongens wordt 9.2% van de variantie in sociale angst door algemene identiteit verklaard ($B = -0.262$, BI van $B = -0.363$ - -0.162 , $\beta = -.303$, $p < .001$). Bij de meisjes wordt 14.4% van de variantie in sociale angst verklaard door algemene identiteit ($B = -0.317$, BI van $B = -0.405$ - -0.228 , $\beta = -.380$, $p < .001$). De ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van de jongens valt binnen het betrouwbaarheidsinterval van de meisjes en andersom. Er is dus geen sprake van sekse als moderator. Concluderend kan gesteld worden dat er een middelmatig negatief verband is tussen algemene identiteit en sociale angst, maar dat dit verband niet gemodereerd wordt door sekse. Dit betekent dat zowel jongens als meisjes met een positieve algemene identiteit minder sociale angst hebben.

Algemene identiteit en pesten met sekse als moderator

Er wordt een negatief verband verwacht tussen algemene identiteit en pesten. Daarbij wordt verwacht dat dit verband wordt gemodereerd door sekse. Er is inderdaad een negatief effect van algemene identiteit op pesten. Van de variantie in pesten wordt 1.3% verklaard door algemene identiteit ($B=-0.072$, BI van $B=-0.124$ – -0.019 , $\beta=-.113$, $p=.008$). Dit is een zeer klein effect. Bij alleen jongens wordt 6.7% van de variantie in pesten verklaard door algemene identiteit ($B=-0.207$, BI van $B=-0.301$ – -0.113 , $\beta=-.259$, $p<.001$). Bij alleen meisjes verklaart algemene identiteit bijna 0% van de variantie in pesten ($B=-0.009$, BI van $B=-0.057$ – 0.040 , $\beta=-.020$, $p=.729$). De ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van de jongens valt ver buiten het betrouwbaarheidsinterval van de meisjes en andersom. Er is dus sprake van sekse als moderator, het verband is alleen significant voor jongens. Kortom, er is een zwak negatief verband tussen algemene identiteit en pesten, maar dit geldt alleen voor jongens. Dat betekent dat jongens die een positievere algemene identiteit hebben, minder pesten.

Gepest worden en algemene identiteit met sekse als moderator

Verwacht wordt dat er een wederzijds verband bestaat tussen gepest worden en algemene identiteit en dat sekse dit wederzijdse verband modereert. Er blijkt een negatief verband te zijn tussen gepest worden en algemene identiteit. 13.1% van de variantie in algemene identiteit wordt verklaard door gepest worden ($B=-0.457$, BI van $B=-0.555$ – -0.359 , $\beta=-.363$, $p<.001$). Het verband geldt ook andersom ($B=-0.288$, BI van $B=-0.349$ – -0.226). Er is sprake van een middelmatig tot sterk wederzijds verband. Bij alleen jongens wordt 15.1% van de variantie in algemene identiteit verklaard door gepest worden ($B=-0.444$, BI van $B=-0.573$ – -0.316 , $\beta=-.388$, $p<.001$). Het verband bestaat ook andersom ($B=-0.339$, BI van $B=-0.437$ – -0.241). Bij alleen meisjes wordt 12.6% van de variantie in algemene identiteit verklaard door gepest worden ($B=-0.481$, BI van $B=-0.626$ – -0.336 , $\beta=-.355$, $p<.001$). Ook bij meisjes bestaat het verband andersom ($B=-0.262$, BI van $B=-0.341$ – -0.183). De ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van de jongens vallen in beide verbanden binnen het betrouwbaarheidsinterval van de meisjes en andersom. Dat betekent dat er geen significant verschil is tussen jongens en meisjes in het wederzijdse verband tussen gepest worden en algemene identiteit.

Kortom, er is een wederzijds verband tussen gepest worden en algemene identiteit, maar er is geen sprake van sekse als moderator, in tegenstelling tot wat verwacht werd. Dat betekent dat zowel jongens als meisjes die meer gepest worden een minder positieve algemene identiteit hebben. Andersom worden jongens en meisjes met een positievere algemene identiteit minder gepest.

Gepest worden en sociale angst met sekse als moderator

Verwacht wordt dat er een positief verband is tussen gepest worden en sociale angst en dat dit gemodereerd wordt door sekse. Er is inderdaad een positief effect van gepest worden op sociale angst ($B=0.226$, BI van $B=0.139 - 0.313$, $\beta=.211$, $p<.001$). Het effect van gepest worden op sociale angst is echter klein, slechts 4.4% van de variantie in sociale angst wordt verklaard door gepest worden. Verwacht wordt dat het verband tussen gepest worden en sociale angst sterker is voor meisjes. De regressieanalyse van de jongens laat zien dat gepest worden 5% van de variantie in sociale angst verklaart ($B=0.223$, BI van $B=0.105 - 0.340$, $\beta=.225$, $p<.001$). Bij de meisjes verklaart gepest worden 4.4% van de variantie in sociale angst ($B=0.238$, BI van $B=0.111 - 0.364$, $\beta=.210$, $p<.001$). De ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van de jongens valt binnen het betrouwbaarheidsinterval van de meisjes en andersom. Dat betekent dat er geen significant verschil is tussen jongens en meisjes in het verband tussen gepest worden en sociale angst. Er kan geconcludeerd worden dat er een klein positief verband bestaat tussen gepest worden en sociale angst, maar dat dit verband niet gemodereerd wordt door sekse. Dit betekent dat meer pesten gepaard gaat met meer sociale angst, dit verschilt niet voor jongens en meisjes.

Sociale angst en pesten met sekse als moderator

Verwacht wordt dat er een positieve relatie is tussen sociale angst en pesten en dat sekse deze relatie modereert. Uit een regressieanalyse blijkt echter dat er geen significant effect is van sociale angst op pesten. Slechts 0.4% van de variantie in pesten wordt verklaard door sociale angst ($B=-0.049$, BI van $B=-0.111 - 0.014$, $\beta=-.065$, $p=.126$). Bij alleen jongens wordt bijna 0% van de variantie in pesten verklaard door sociale angst ($B=-0.011$, BI van $B=-0.124 - 0.102$, $\beta=-.012$, $p=.845$). Bij alleen meisjes wordt 0.4% van de variantie in pesten verklaard door sociale angst ($B=-0.031$, BI van $B=-0.089 - 0.028$, $\beta=-.060$, $p=.303$). De ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van de jongens valt binnen het betrouwbaarheidsinterval van de meisjes en andersom. Dat betekent dat sekse in dit geval geen moderator is. Er is dus geen verband tussen sociale angst en pesten, niet voor jongens en niet voor meisjes.

Pesten en gepest worden met sekse als moderator

Verwacht wordt dat er een wederzijds verband bestaat tussen pesten en gepest worden en dat sekse dit wederzijdse verband modereert. Er blijkt een positief verband tussen pesten en gepest worden ($B=0.221$, BI van $B=0.119 - 0.323$, $\beta=.177$, $p<.001$). Het verband geldt ook andersom ($B=0.142$, BI van $B=0.076 - 0.208$). Het model van beide verbanden verklaart 3.1% van de variantie. Er is sprake van een zwak verband.

Verwacht wordt dat het wederzijdse verband tussen pesten en gepest worden groter is voor jongens. Bij de jongens wordt zowel 7.2% van de variantie in gepest worden verklaard door pesten ($B=0.293$, BI van $B=0.165 - 0.421$, $\beta=.269$, $p<.001$) als in gepest worden op pesten ($B=0.246$, BI van $B=0.139 - 0.354$). En bij meisjes wordt 0.1% van de variantie in zowel pesten op gepest worden ($B=0.050$, BI van $B=-0.149 - 0.249$, $\beta=-.029$, $p=.620$) als in gepest worden op pesten verklaard ($B=0.017$, BI van $B=-0.049 - 0.083$). De beide ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van de wederzijdse verbanden tussen pesten en gepest worden van de jongens vallen ver buiten het betrouwbaarheidsinterval van de meisjes en andersom. Dit betekent dat er sprake is van sekse als moderator in het wederzijdse verband van pesten en gepest worden. Het kleine wederzijdse verband tussen pesten en gepest worden geldt alleen voor jongens. Concluderend kan gesteld worden dat alleen jongens die meer pesten ook meer gepest worden en andersom.

Mediatieverbanden

Algemene identiteit en pesten met sociale angst als mediator

Verwacht wordt dat er een verband is tussen algemene identiteit en pesten en dat sociale angst dit verband medieert. In tabel 4 is te zien dat er een negatief effect is van algemene identiteit op pesten. Het effect is echter klein. Er is ook sprake van een negatief effect van algemene identiteit op sociale angst. Ten slotte worden zowel algemene identiteit als sociale angst opgenomen als voorspellers van pesten. Uit tabel 4 is op te maken dat de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van algemene identiteit op pesten niet kleiner wordt wanneer sociale angst aan het model wordt toegevoegd. Dit betekent dat er geen sprake is van sociale angst als mediator in het verband van algemene identiteit op pesten.

Tabel 4

Samenvatting van de Resultaten van het Toetsen van het Mediatoreffect van Sociale Angst op het Verband tussen Algemene Identiteit en Pesten (N=560).

Variabele	R^2	B	BI van B	β	p
Pesten	.013				
Algemene identiteit		-0.072	-0.124 - -0.019	-.113	.008
Sociale angst	.127				
Algemene identiteit		-0.303	-0.368 - -0.237	-.356	<.001
Pesten	.025				
Algemene identiteit		-0.099	-0.155 - -0.043	-.155	.001
Sociale angst		-0.090	-0.156 - -0.024	-.120	.008

Concluderend kan gesteld worden dat er een direct negatief verband bestaat tussen algemene identiteit en pesten, maar dat dit verband niet verloopt via sociale angst. Dit betekent dat een positievere algemene identiteit in verband staat met minder pesten.

Gepest worden en sociale angst met algemene identiteit als mediator

Verwacht wordt dat de relatie tussen gepest worden en sociale angst wordt gemedieerd door algemene identiteit. In tabel 5 is te zien dat er een significant positief effect is van gepest worden op sociale angst. Het effect is klein. Er is ook sprake van een significant effect van gepest worden op algemene identiteit. Ten slotte worden zowel gepest worden als algemene identiteit in het model opgenomen als voorspellers voor sociale angst. In tabel 5 is te zien dat de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van gepest worden op sociale angst kleiner wordt wanneer ook algemene identiteit als voorspeller voor sociale angst in het model wordt opgenomen. Dit verschil is significant, want de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van het model waarin alleen gepest worden is opgenomen, ligt buiten het betrouwbaarheidsinterval van het effect van gepest worden op sociale angst wanneer ook algemene identiteit in het model is opgenomen en andersom. Het directe effect van gepest worden op sociale angst wordt dus kleiner, maar het verdwijnt niet helemaal. Zowel gepest worden als algemene identiteit zijn significante voorspellers van sociale angst. Daarom wordt er gesproken van een gedeeltelijke mediatie. Het effect van dit model is middelmatig.

Tabel 5

Samenvatting van Regressieanalyses voor het Mediatoreffect van Algemene Identiteit in het Verband tussen Gepest Worden en Sociale Angst (N=560).

Model / Variabelen	R^2	B	BI van B	β	p
Sociale angst	.044				
Gepest worden		0.226	0.139 – 0.313	.211	<.001
Algemene identiteit	.131				
Gepest worden		-0.457	-0.555 – -0.359	-.363	<.001
Sociale angst	.135				
Gepest worden		0.101	0.012 – 0.189	.094	.027
Algemene identiteit		-0.274	-0.344 – -0.203	-.322	<.001

Kortom, er is een positief verband tussen gepest worden en sociale angst, maar dit verloopt deels via algemene identiteit. Dit betekent dat adolescenten die gepest

worden meer sociale angst ervaren, maar deels verloopt dit via algemene identiteit. Het mediatieverband betekent dat adolescenten die gepest worden een minder positieve algemene identiteit hebben. En adolescenten met een minder positieve algemene identiteit ervaren weer meer sociale angst.

Algemene identiteit en sociale angst met gepest worden als mediator

Verwacht wordt dat de relatie tussen algemene identiteit en sociale angst wordt gemedieerd door gepest worden. In tabel 6 is te zien dat er een significant negatief effect is van algemene identiteit op sociale angst. Het is een bijna middelmatig effect. Er is ook sprake van een significant effect van algemene identiteit op gepest worden. Ten slotte worden zowel algemene identiteit als gepest worden in het model opgenomen als voorspellers voor sociale angst.

Tabel 6

Samenvatting van Regressieanalyses voor het Mediatoreffect van Gepest Worden in het Verband tussen Algemene Identiteit en Sociale Angst (N=560).

Variabele	R^2	B	BI van B	β	p
Sociale angst	.127				
Algemene identiteit		-0.303	-0.368 - -0.237	-.356	<.001
Gepest worden	.131				
Algemene identiteit		-0.288	-0.349 - -0.226	-.363	<.001
Sociale angst	.135				
Algemene identiteit		-0.274	-0.344 - -0.203	-0.322	<.001
Gepest worden		0.101	0.012 - 0.189	0.094	.027

In tabel 6 is te zien dat de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van algemene identiteit op sociale angst kleiner wordt wanneer ook gepest worden in het model wordt opgenomen. Het verschil is echter niet significant, want de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van het model waarin alleen algemene identiteit is opgenomen, ligt binnen het betrouwbaarheidsinterval van het effect van algemene identiteit op sociale angst wanneer ook gepest worden in het model is opgenomen en andersom. Dat betekent dat gepest worden geen deel van het directe verband tussen algemene identiteit en sociale angst opslokt. Kortom, er is wel een verband tussen algemene identiteit en sociale angst, maar dit verloopt niet via gepest worden.

Gepest worden en pesten met algemene identiteit als mediator

Verwacht wordt dat de relatie tussen gepest worden en pesten wordt gemedieerd door algemene identiteit. In tabel 7 is te zien dat gepest worden een significante voorspeller is voor pesten. Er is sprake van een klein effect. Daarnaast is er sprake van een significant effect van gepest worden op algemene identiteit, het effect is middelmatig. Ten slotte worden zowel gepest worden als algemene identiteit in het model opgenomen als voorspellers voor pesten. In tabel 7 is te zien dat de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van gepest worden op pesten iets kleiner wordt wanneer ook algemene identiteit in het model wordt opgenomen. Het verschil is echter niet significant, want de ongestandaardiseerde regressiecoëfficiënt van het model waarin alleen gepest worden is opgenomen, ligt binnen het betrouwbaarheidsinterval van het effect van gepest worden op pesten wanneer ook algemene identiteit in het model is opgenomen en andersom. Dat betekent dat algemene identiteit geen deel van het verband tussen gepest worden en pesten opslokt. Kortom, er is wel een verband tussen gepest worden en pesten, maar dit loopt niet via algemene identiteit.

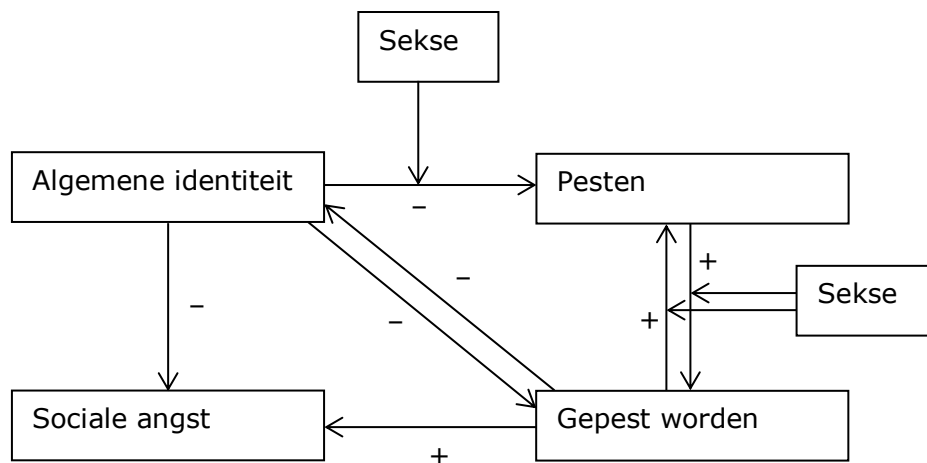
Tabel 7

Samenvatting van Regressieanalyses voor het Mediatoreffect van Algemene Identiteit in het Verband tussen Gepest Worden en Pesten (N=560).

Variabele	R^2	B	BI van B	β	p
Pesten	.031				
Gepest worden		0.142	0.076 – 0.208	.177	<.001
Algemene identiteit	.131				
Gepest worden		-0.457	-0.555 - -0.359	-.363	<.001
Pesten	.034				
Gepest worden		0.126	0.055 – 0.196	0.157	<.001
Algemene identiteit		-0.035	-0.091 – 0.020	-0.056	.214

Model

Na het toetsen van alle hypothesen, ziet het model er als volgt uit (figuur 2). Een opmerking hierbij is dat algemene identiteit wel een mediator is in het verband tussen gepest worden en sociale angst, maar geen mediator in het verband tussen gepest worden en pesten. In het laatste geval zijn alle losse verbanden wel significant, daarom zijn de pijlen blijven staan. Zo is ook gepest worden geen mediator in het verband tussen algemene identiteit en sociale angst, maar alle losse verbanden zijn wel significant.

Figuur 2. Gevonden relaties tussen algemene identiteit, sociale angst, pesten en gepest worden.

Discussie

Het doel van dit onderzoek was het toetsen van verbanden tussen pesten, gepest worden, sociale angst en algemene identiteit. Daarnaast richtte het onderzoek zich op sekseverschillen binnen de verbanden van het model. Er is een heterogene steekproef van eerste- en tweedejaars middelbare scholieren gebruikt. Regressieanalyses zijn uitgevoerd om het model te toetsen. De resultaten ondersteunen een deel van het opgestelde model.

Allereerst is er een klein wederzijds verband gevonden tussen pesten en gepest worden bij alleen jongens. Deze resultaten sluiten aan bij onderzoeken die laten zien dat pesten en gepest worden nauw met elkaar samenhangen (Pouwelse et al., 2011; Scholte et al., 2004) en dat jongens meer vertegenwoordigd zijn in de slachtoffer/pestgroep (Pouwelse et al., 2011; Scholte et al., 2004).

Ten tweede blijkt uit de resultaten dat er voor alleen jongens een zwak negatief verband tussen algemene identiteit en pesten bestaat. Dit komt overeen met enkele voorgaande onderzoeken (b.v. Jankauskiene et al., 2008; Nansel et al., 2001; Seals & Young, 2003). Er is echter ook een onderzoek waarin een positief verband is gevonden (O'Moore & Kirkham, 2001).

Verder blijkt uit de resultaten van dit onderzoek dat er een klein positief verband bestaat tussen gepest worden en sociale angst. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat verschillende onderzoeken verbanden hebben gevonden tussen gepest worden en sociale angst (b.v. Flanagan et al., 2008; Siegel et al., 2009). In het huidige onderzoek is geen verschil gevonden tussen jongens en meisjes in het verband tussen gepest worden en sociale angst. Uit voorgaand onderzoek blijkt dat meisjes hogere sociale angstscores rapporteren ten gevolge van gepest worden (La Greca & Harrison, 2005). Echter is in

ander onderzoek geen sekseverschil gevonden (Siegel et al., 2009; Storch & Ledley, 2005). Literatuur toonde geen eenduidigheid in de resultaten betreffende het verband.

Ten vierde is er een middelmatig negatief verband gevonden tussen algemene identiteit en sociale angst. Dit komt overeen met voorgaand onderzoek waaruit blijkt dat er een relatie is tussen zelfwaardering en sociale angst (De Jong et al., 2012; Isomaa et al., 2012). Ook is gebleken dat meisjes meer sociale angst hebben en ook een lagere zelfwaardering (De Jong et al. 2012), waardoor verwacht werd dat het verband sterker zou zijn voor meisjes. Echter blijkt uit de resultaten van dit onderzoek dat er geen verschil is tussen jongens en meisjes in het verband tussen algemene identiteit en sociale angst.

Verder blijkt uit de resultaten dat er een middelmatig tot sterk wederzijds verband is tussen gepest worden en algemene identiteit. Dit komt overeen met voorgaand onderzoek waaruit bleek dat gepest worden in relatie staat met een lagere zelfwaardering (b.v. Graham & Bellmore, 2007; Scholte et al., 2004). Andersom is gevonden dat een hoge zelfwaardering de kans op gepest worden vermindert (Verkuyten & Thijs, 2001). Verder is uit eerder onderzoek gebleken dat het verband tussen zelfwaardering en gepest worden sterker is voor meisjes dan voor jongens (Grills & Ollendick, 2002). Daarom werd verwacht dat het verband tussen gepest worden en algemene identiteit sterker zou zijn voor meisjes. In dit onderzoek zijn echter geen sekseverschillen gevonden in het verband tussen gepest worden en algemene identiteit.

Er werd ten zesde een verband verwacht tussen sociale angst en pesten, maar dit verband is niet bevestigd. Bij zowel jongens als meisjes is er geen significante relatie tussen sociale angst en pesten. Er was ons geen onderzoek bekend waarin het verband tussen sociale angst en pesten eerder onderzocht is en of sekse een rol speelt in dit verband. Een mogelijke verklaring voor het niet vinden van het verband tussen sociale angst en pesten is dat pestgedrag meer samenhangt met externaliserende problematiek (Cook, Williams, Guerra, Kim, & Sadek, 2010), terwijl sociale angst internaliserende problematiek is (Flanagan et al., 2009).

Voor de andere twee voorspellers voor pesten, namelijk algemene identiteit en gepest worden, zijn slechts kleine effecten gevonden. Mogelijk zijn er belangrijkere voorspellers voor pesten die niet in het model zijn opgenomen. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat vrienden een belangrijke voorspeller zijn voor pestgedrag (Cook et al., 2010).

In de vier laatst genoemde verbanden is er geen sprake van moderatie. Er was ons nog geen literatuur bekend over het verschil tussen jongens en meisjes binnen deze verbanden. De hypothesen zijn opgesteld door te kijken naar sekseverschillen binnen de variabelen. Een voorbeeld hiervan is dat er geen sekseverschil is gevonden binnen algemene identiteit (Bilsker et al., 1988), maar dat sociale angst meer voorkomt bij

meisjes (b.v. Roy et al., 2009). Daarom werd verwacht dat het verband sterker was voor meisjes. Op dezelfde manier zijn de hypothesen voor de overige verbanden opgesteld. Mogelijk is dit een reden voor het niet vinden van sekse als moderator.

Op basis van het model met de verwachte relaties werd een aantal mediatieverbanden verwacht. Ten eerste werd verwacht dat het verband tussen gepest worden en sociale angst deels zou worden gemedieerd door algemene identiteit. Dit is door het huidige onderzoek bevestigd. Adolescenten die meer gepest worden hebben meer sociale angst, maar dit verloopt deels via algemene identiteit. Daarnaast werd verwacht dat het verband tussen algemene identiteit en pesten deels zou worden gemedieerd door sociale angst. Uit de resultaten is gebleken dat alle losse verbanden tussen deze variabelen wel bestaan, maar dat er geen sprake is van mediatie. Ten derde werd verwacht dat het effect van algemene identiteit op sociale angst deels zou verlopen via gepest worden. Dit is echter niet het geval. Er is wel een verband tussen algemene identiteit en sociale angst, maar dit verloopt niet via gepest worden. Verder werd verwacht dat algemene identiteit een mediator zou zijn in het verband tussen gepest worden en pesten. Dit is echter niet het geval.

In totaal zijn dus drie van de mediatieverbanden niet bevestigd. De hypothesen zijn opgesteld op basis van de verwachte directe verbanden tussen variabelen in het model. Een voorbeeld is dat er een verband verwacht werd tussen algemene identiteit en sociale angst (b.v. De Jong et al., 2012) en daarnaast werd een verband verwacht tussen algemene identiteit en gepest worden (Verkuyten & Thijs, 2001). Als laatst werd een verband verwacht tussen gepest worden en sociale angst (b.v. La Greca & Harrison, 2005). Op basis hiervan werd verwacht dat het verband tussen algemene identiteit en sociale angst gemedieerd zou worden door gepest worden. Op dezelfde manier zijn de andere hypothesen over de mediatieverbanden opgesteld. Mogelijk is dit een reden voor het niet vinden van de mediatieverbanden.

Beperkingen van het huidige onderzoek

Aan het huidige onderzoek zijn enkele beperkingen. Ten eerste is in dit onderzoek gebruik gemaakt van zelf gekozen variabelen. Er is van te voren al uitgegaan van bepaalde veronderstellingen. Aan de hand hiervan is literatuur gezocht over de verwachte verbanden. Vanaf het begin van het onderzoek is dus sprake geweest van verificatie. Dit is wetenschapsfilosofisch gezien een beperking van het onderzoek.

Een tweede beperking sluit aan bij het hiervoor genoemde punt, namelijk dat het model statisch is opgesteld. In dit model wordt enkel gekeken naar vier variabelen en hoe die van invloed zijn op elkaar. Echter is geen rekening gehouden met mogelijke andere variabelen die van invloed zijn op de constructen en verbanden van het huidige model. Daarnaast zou er bij meer verbanden sprake kunnen zijn van wederkerigheid. Dit

zou mogelijk kunnen leiden tot meer mediatieverbanden. Kortom, de werkelijkheid is complexer en dynamischer dan het huidige model weergeeft.

Een laatste beperking betreft de steekproef. De vragenlijst is afgenomen bij adolescenten uit de eerste en tweede klas van HAVO en/of VWO. Er zijn alleen vroege adolescenten van een hoog onderwijsniveau opgenomen in de steekproef. Mogelijk zou het model er anders uit zien voor vroege adolescenten uit een lager onderwijsniveau. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat in de vroege adolescentie meer pesten en gepest worden voorkomt dan in de late adolescentie (Rose, Espelage & Monda-Amaya, 2009). Tevens blijkt dat adolescenten van een laag onderwijsniveau meer pesten en gepest worden dan adolescenten van een hoog onderwijsniveau (Rose et al., 2009). Deze resultaten tonen aan dat er wel degelijk verschillen zijn tussen jongeren uit de vroege en late adolescentie en tussen een laag en hoog onderwijsniveau. Dit maakt dat de resultaten van het huidige onderzoek mogelijk niet te generaliseren zijn naar de gehele populatie adolescenten.

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Een kracht van dit onderzoek is dat er is uitgegaan van het construct algemene identiteit in relatie tot sociale angst, pesten en gepest worden. Voorgaand onderzoek heeft zich meer heeft gericht op het identiteitsparadigma van Marcia (1966) of zelfwaardering. Echter is meer onderzoek nodig naar het construct algemene identiteit in relatie tot de andere variabelen van dit onderzoek om de gevonden resultaten te kunnen bevestigen of weerleggen. Daarnaast zou er longitudinaal onderzoek gedaan kunnen worden naar de verbanden tussen pesten, gepest worden, sociale angst en algemene identiteit. Dan kan gekeken worden naar de effecten van pesten en gepest worden op de ontwikkeling van sociale angst en de identiteitsontwikkeling van adolescenten. Verder is er behoefte aan een meer dynamisch onderzoeksmodel, waarin rekening wordt gehouden met mogelijke andere variabelen die van invloed zijn op de constructen uit het huidige onderzoek. Ten slotte kan toekomstig onderzoek naar de opgenomen variabelen in het model door middel van een aselechte steekproef onder adolescenten mogelijk een meer representatief beeld geven.

Literatuur

- American Psychiatric Association (2000). Diagnostic and statistical manual of mental Disorders (4th ed., text revision). Washington, DC: Author.
- Bilsker, D., Schiedel, D., & Marcia, J. E. (1988). Sex-differences in identity status. *Sex Roles, 18*, 231-236. doi:10.1007/BF00287792
- Card, N. A., & Hodges, E. V. E. (2008). Peer victimization among schoolchildren: Correlations, causes, consequences, and considerations in assessment and intervention. *School Psychology Quarterly, 23*, 451-461. doi:10.1037/a0012769
- Coleman, P. K., & Byrd, C. P. (2003). Interpersonal correlates of peer victimization among young adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 32*, 301-314. doi:0047-2891/03/0800-0301/0
- Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E., & Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A met-analytic investigation. *School Psychology Quarterly, 25*, 65-83. doi: 10.1037/a0020149
- Craig, W. M., & Pepler, D. J. (2003). Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization. *Canadian Journal of Psychiatry, 48*, 577-582.
- Dally, A., Falck, O., Ferrari, T., Leichsenring, F., Rabung, S., & Streeck, U. (2005). Social anxieties in a clinical sample. *Psychotherapie Psuchosomatik Medizinische Psychologie, 55* (3-4), 169-176. doi:10.1055/s-2004-834631
- De Jong, P. J., Sportel, B. E., De Hullu, E., & Nauta, M. H. (2012). Co-occurrence of social anxiety and depression symptoms in adolescence: Differential links with implicit and explicit self-esteem? *Psychological Medicine, 42*, 475-484. doi:10.1017/S0033291711001358
- Essau, C.A., Conradt, J., & Petermann, F. (1999). Frequency and comorbidity of social phobia and social fears in adolescents. *Behaviour Research and Therapy, 37*, 813-843. doi:10.1016/S0005-7967(98)00179-X
- Flanagan, K. S., Stephen A. E., & Bierman, K. L. (2008). Unique associations between peer relations and social anxiety in early adolescence. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 37*, 759-769. doi:10.1080/15374410802359700
- Georgiou, S. N., & Stavriniades, P. (2008). Bullies, victims and bully-victims psychosocial profiles and attribution styles. *School Psychology International, 29*, 574-589. doi:10.1177/0143034308099202
- Graham, S., & Bellmore, A. D. (2007). Peer victimization and mental health during early adolescence. *Theory into Practice, 46*, 138-146. doi:10.1080/00405840701233081
- Grills, A. E., & Ollendick, T. H. (2002). Peer victimization, global self-worth, and anxiety in middle school children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 31*, 59-68.

- Hale III, W. W., Klimstra, T. A., Wijsbroek, S. A. M., Raaijmakers, Q. A. W., Muris, P., Van Hoof, A., & Meeus, W. H. J. (2009). Ontwikkelingstrajecten van angstsymptomen: Een vijfjarig prospectief onderzoek onder adolescenten uit de algemene populatie. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, *51*, 21-30.
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *41*, 441-455. doi:10.1017/S0021963099005545
- Hodges, E. V. E., & Perry, D. G. (1999). Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*, 677-685. doi: 10.1037//0022-3514.76.4.677
- Isomaa, R., Väänänen, J., Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., & Marttunen, M. (2012). How low is low? Low self-esteem as an indicator of internalizing psychopathology. *Health, Education and Behavior*, *XX(X)*, 1-8. doi:10.1177/1090198112445481
- Jankausiene, R., Kardelis, K., Sukys, S., & Kardeliene, L. (2008). Associations between school bullying and psychosocial factors. *Social Behavior and Personality*, *36*, 145-162.
- Juvonen, J., Graham, S., & Schuster, M.A. (2003). Bullying among young adolescents: The strong, the weak, and the troubled. *Pediatrics*, *112*, 1231-1237. doi:10.1542/peds.112.6.1231
- Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., & Rantanen, P. (2000). Bullying at school – An indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*, *23*, 661-674. doi:10.1006/jado.2000.0351
- Kim, Y.S., Leventhal, B.L., Koh, Y.J., Hubbard, A. & Boyce, W.T. (2006). School bullying and youth violence – Causes or consequences of psychopathologic behavior? *Archives of General Psychiatry*, *63*, 1035-1041. doi:10.1001/archpsyc.63.9.1035
- Kupper, N., & Denollet, J. (2012). Social anxiety in the general population: Introducing abbreviated versions of SIAS and SPS. *Journal of Affective Disorders*, *136* (1-2), 90-98. doi:10.1016/j.jad.2011.08.014
- Kyriakides, L., Kaloyirou, C., & Lindsay, G. (2006). An analysis of the revised Olweus Bully/Victim Questionnaire using the rasch measurement model. *British Journal of Educational Psychology*, *76*, 781-801. doi:10.1348/000709905X53499
- La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2005). Adolescent peer relations, friendships, and romantic relationships: Do they predict social anxiety and depression? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *34*, 49-61. doi:10.1207/s15374424jccp3401_5

- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G., & Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology, 32*, 744-754. doi:10.1037/0012-1649.32.4.744
- Mancini, C., Ameringen, van M., Bennett, M., Patterson, B., & Watson, C. (2005). Emerging treatment for child and adolescent social phobia: A review. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology, 15* (4), 589-607. doi:10.1089/cap.2005.15.589
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology, 3*, 551-558. doi:10.1037/h0023281
- Meeus, W. (2011). The study of identity formation 2000-2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence, 21*, 75-94. doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00716.x
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth – Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association, 285*, 2094-2100. doi:10.1001/jama.285.16.2094
- Neary, A., & Joseph, S. (1994). Peer victimization and its relationship to self-concept and depression among schoolgirls. *Personality and Individual Differences, 16*, 183-186. doi:10.1016/0191-8869(94)90122-8
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, A. E., & Van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 49*, 339-359.
- Olweus, D. (2000). Bullying. In A.E. Kazdin (Ed.), *Encyclopedia of psychology, 1*, 487-489. Washington, DC: American Psychological Association, doi:10.1037/10516-191
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behavior. *Aggressive Behavior, 27*, 269-283. doi:10.1002/ab.1010
- Oort, van F.V.V., Ormel, J., & Verhulst, F.C. (2012). Angstsymptomen bij adolescenten: Bevindingen uit de TRAILS-studie. *Tijdschrift voor Psychiatrie, 54* (5), 463-469.
- Pouwelse, M., Bolman, C., & Lodewijkx, H. (2011). Gender differences and social support: Mediators or moderators between peer victimization and depressive feelings? *Psychology in the Schools, 48* (8), 800-814. DOI: 10.1002/pits.20589
- Prinstein, M.J., Boergers, J., & Vernberg, E.M. (2001) Overt and relational aggression in adolescents: Social-psychological adjustment of aggressors and victims. *Journal of Clinical Child Psychology, 30* (4), 479-491. doi:10.1207/S15374424JCCP3004_05
- Prinstein, M. J., & Cillessen, A. H. N. (2003). Forms and functions of peer aggression

- associated with high levels of peer status. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 310-342. doi:10.1353/mpq.2003.0015
- Rech, R. R., Halpern, R., Tedesco, A., & Santos, D. F. (2013). Prevalence and characteristics of victims and perpetrators of bullying. *Journal of Pediatrics (Rio de Janeiro)*, 89, 164-170. doi:10.1016/j.jpeds.2013.03.006
- Rose, C.A., Espelage, D.L., & Monda-Amaya, L.E. (2009). Bullying and victimisation rates among students in general and special education: A comparative analysis. *Educational Psychology*, 29 (7), 761-776. doi: 10.1080/01443410903254864
- Roy, van B., Kristensen, H., Groholt, B., & Clench-Aas, J. (2009). Prevalence and characteristics of significant social anxiety in children aged 8-13 years. A Norwegian cross-sectional population study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 44, 407-415. doi:10.1007/s00127-008-0445-7
- Scholte, R., Engels, R., Haselager, G., & De Kemp, R. (2004). Stabiliteit in pesten en gepest worden: Associaties met sociaal functioneren op de basisschool en middelbare school. *Pedagogiek*, 24, 171-186.
- Seals, D., & Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38, 735-747.
- Siegel, R. S., La Greca, A. M., & Harrison, H. M. (2009). Peer victimization and social anxiety in adolescents: Prospective and reciprocal relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 1096-1109. doi:10.1007/s10964-009-9392-1
- Silverman, W. K., La Greca, A. M., & Wasserstein, S. (1995). What do children worry about? Worries and their relation to anxiety. *Child Development*, 66, 671-686. doi:10.1111/j.1467-8624.1995.tb00897.x
- Solberg, M.E., Olweus, D., & Endresen, I.M. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *British Journal of Educational Psychology*, 77, 441-464. DOI:10.1348/000709906X105689
- Storch, E. A., & Ledley, D. R. (2005). Peer victimization and psychosocial adjustment in Children: Current knowledge and future directions. *Clinical Pediatrics*, 44, 29-38. doi:10.1177/000992280504400103
- Undheim, A. M., & Sund, A. M. (2010). Prevalence of bullying and aggressive behavior and their relationships to mental health problems among 12- to 15-year-old Norwegian adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 19, 803-811. doi:10.1007/s00787-010-0131-7
- Van Hoof, A (1997). Identity formation in adolescence: Structural integration and guiding influences. Ongepubliceerd proefschrift. Utrecht: Utrecht Universiteit.

- Van Hoof, A. (1999). The identity status field re-reviewed: An update of unresolved and neglected issues with a view on some alternative approaches. *Developmental Review, 19*, 497-556. doi:10.1006/drev.1999.0484
- Van Hoof, A., & Raaijmakers, Q. A. W. (2002). The spatial integration of adolescent identity: Its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology, 43*, 201-212.
- Van Hoof, A., Raaijmakers, Q. A. W., Van Beek, Y., Hale, W. W. III., & Aleva, L. (2008). A multi-mediation model on the relations of bullying, victimization, identity, and family with adolescent depressive symptoms. *Journal of Youth and Adolescence, 37*, 772-782. doi:10.1007/s10964-007-9261-8
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A.J., Winter, de A.F., Verhulst, F.C., & Ormel, J. (2005). Pesten. Over daders, slachtoffers, dader/slachtoffers en niet-betrokken leerlingen. *Kind en Adolescent, 26* (3), 133-140. doi:10.1007/BF03060956
- Verkuyten, M., & Thijs, J. (2001). Peer victimization and self-esteem of ethnic minority group children. *Journal of Community and Applied Social Psychology, 11*, 227-234. doi:10.1002/casp.628